

Kultura ljudskih prava u 21. veku

"U novi milenijum ulazimo sa medjunarodnim kodeksom ljudskih prava koji se može smatrati jednim od najvećih dostignuća 21. veka" (Kofi Annan, Godišnji izveštaj Generalnoj skupštini UN 1999.)

I

Globalizacija je proces za koji se često pogrešno veruje da je čisto ekonomske prirode. Međutim, to je multidimenzionalni proces u kojem ključnu ulogu također igraju i etika, moralna načela i ljudska prava. Na kraju krajeva, "globalizacija morala" prethodila je ekonomskoj globalizaciji. Od završetka Drugog svetskog rata do danas svedoci smo sve veće erozije "Vestfalskog sistema" i ideje apsolutnog suvereniteta nacionalnih država na njihovoj teritoriji (*cuius regio eius religio*). Ono što se odigrava na pojedinačnim teritorijama država članica danas je od sve većeg međunarodnog značaja. Nacionalne države više nisu isključivi i jedini priznati akter međunarodnog sistema. Međunarodne i regionalne organizacije, nevladine organizacije i tzv. "globalno građansko društvo" uzimaju sve aktivnije učešće u promovisanju ljudskih prava na međunarodnom nivou. Tehnološka revolucija, internet i satelitska televizija (tzv. "efekat CNN-a") postaju moćna sredstva u rukama globalnog građanskog društva, čime još više doprinose internacionalizaciji problema ljudskih prava. Posledica ovog procesa je ta da su iskorenjivanje diskriminacije i borba protiv torture, ropstva i genocida postali zajedničke vrednosti, a time i deo onoga što je bivši Visoki komesar UN za ljudska prava Mary Robinson nazvala "kuturom ljudskih prava".

II

Koreni današnje "kulture ljudskih prava" leže u ideji prirodnog prava, filozofije Džona Loka, perioda prosvetiteljstva u Evropi, američke Deklaracije o nezavisnosti, američke ustavne povelje o ljudskim pravima i francuske Deklaracije o pravima čoveka i građanina. Međutim, evolucija međunarodnog sistema ljudskih prava je novija pojava koja datira od pre otprilike jednog veka. Postoji pet ključnih trenutaka u ovoj evoluciji.

Prvi predstavlja poziv Vudro Vilsona, upućen u vreme Prvog svetskog rata, na samoopredeljenje i demokratiju i, dvadeset pet godina kasnije, poziv Frenklin Delano Ruzvelta na stvaranje sveta zasnovanog na slobodi govora i slobodi veroispovesti, kao i na oslobodjenosti od želja i straha, kako su definisane u njegovoj poruci američkom Kongresu o "četiri ljudske slobode".

Drugu prekretnicu predstavljaju zločini počinjeni u vreme Drugog svetskog rata i njihove posledice (nacizam, holokaust i staljinizam). U periodu posle Drugog svetskog rata, po prvi put smo bili svedoci organizovanog odgovora međunarodne zajednice kršenju ljudskih prava. Ovaj organizovani odgovor uključuje Univerzalnu deklaraciju ljudskih prava iz 1948. i Nirnberški proces za ratne zločine koje su počinili nacisti.

Treci momenat predstavljao je proces normativne i institucionalne konsolidacije, kako na medjunarodnom planu (Povelja UN o ljudskim pravima iz 1966.g. i stvaranje institucije Komesara UN za ljudska prava), tako i na regionalnom planu, narocito rasprostranjenom u Evropi kroz stvaranje institucija Evropske unije: Saveta evrope, Suda za ljudska prava u Strazburu i Helsinške povelje iz 1975. kojoj je usledila Konferencija za bezbednost i saradnju u Evropi (CSCE kasnije OSCE - OEBS).

Cetvrti momenat je bio završetak hladnog rata i globalno širenje demokratije. Peti momenat bio je posledica šokova koji su usledili nakon talasa medjuetnickih ratova tokom 1990-tih., koji su doveli do stvaranja dva regionalna Tribunala za ratne zlocine (za Ruandu i za bivšu Jugoslaviju) i, kasnije, do osnivanja Medjunarodnog suda za ratne zlocine.

Iako su u njenom radu ponekad prisutni i nedostaci, trans-Atlanstska zajednica ona je odigrala kljucnu ulogu u promovisanju medjunarodnih ljudskih prava. Administracija Sjedinjenih americkih država i Kongres snažno su doprineli jacanju znacaja ljudskih prava na medjunarodnom planu. A evolucija dimenzije ljudskih prava u Evropi takodje je impresivna. Evropska zajednica osnovana je 1957. godine. Medjutim, Rimski sporazum nije bio usredsredjen na etiku i ljudska prava. Zapravo, EZ je prevashodno bila zamišljena kao ekonomsko telo. Tek se transformacijom EZ u Evropsku Uniju 1992. godine u Mastrihtu situacija promenila. Tek na sastanku Ecvropskog saveta u Kopenhagenu 1993. postavljeni su kriterijumi za primanje novih clanica u EU, u kojima se izricito pominju demokratija, vladavina prava, i poštovanje ljudskih i manjinskih prava. Petnaest clanica EU usvojile su 2001. godine u Nici Povelju ljudskih prava koja se sastoji od 54 clana, koja ce postati prva Deklaracija o ljudskim pravima u Evropi ukoliko se u potpunosti integriše u zakonodavstvo Evropske Unije. Komisija Saveta Evrope i Sud za ljudska prava predstavljaju važan oblik direktne garancije evropskom gradjanstvu od 800 miliona ljudi, u slucajevima kada smatraju da im se ne poštuju prava u njihovoj domovini.

Zahvaljujuci razvoju takvog "humanitarnog pravca", svedoci smo kraha kolonijalizma, aparthejda, komunizma i genocida u nekim delovima sveta, dok se znacajna pažnja posvecuje pravima manjina i žena.

Ipak, ne smemo biti samozadovoljni. Ljudska prava ne poštuju se na isti nacin u Evropi i u drugim delovima sveta. Kršenje ljudskih prava i dalje je veoma prisutno-mnogim kategorijama ljudi prava su i dalje uskracena; veliki broj ratnih zlocinaca i dalje je na slobodi; trgovina ljudima stvorila je novu, užasnu vrstu savremenog ropstva, žene su i dalje diskriminisane, dok su neke manjine, kao Romi, nedovoljno integrisane u društva u kojima žive. Države zapadnog Balkana na svom putu ka evropskoj integraciji moraju sa punom odgovornošcu prihvatiti medjunarodni pravac koji podrazumeva poštovanje ljudskih prava. Zaštita ljudskih pravamora ostati prioritet medjunarodne zajednice. U okviru takve strategije, prioritet treba dati obrazovanju. Isto tako postoji i potreba da se pojacaju medjunarodni naponi da se države, politicari, i gradjanska društva obrazuju i "ubede" u potrebu za vecom zaštitom ljudskih prava, humanitarnih standarda i vladavine prava.